

Ben Crystal, skådespelare och författare: – Om du vill förstå Shakespeare, gå och se en pjäs! Så enkelt är det!

Sist jag träffade Ben Crystal skulle han spela Hamlet i Nevada, USA. Pjäsen framfördes med originaluttal (original pronunciation = OP, det uttal man ursprungligen använde i Shakespeares pjäser).

Han har spelat med i ett antal Shakespearepjäser, bland annat i *Kung Lear* och *En midsommarnattsdröm*, och även gjort roller på Globeteatern i London.

Efter att ha skrivit böcker som *The Shakespeare Miscellany*, *Shakespeare's Words* och *Shakespeare on Toast: Getting a Taste for the Bard*, har han just avslutat fyra böcker i en ny serie kallad *Springboard Shakespeare*, där varje bok behandlar en Shakespearepjäs. Hittills har han behandlat *Hamlet*, *King Lear*, *Macbeth* och *A Midsummer Night's Dream*. De är tänkta som introduktion till respektive pjäs och ett alternativ till hittills mer formella studiehandledningar.

I VARJE BOK FINNS TRE DELAR: "Före", "under" och "efter" (before, during och after sections). I "före-delen" informeras läsaren om Shakespeares teater, hur man kan förbereda sig inför ett teaterbesök, hur man kan fundera kring de olika rollfigurerna och vilken relation de har till varandra. I "under-delen" presenteras handlingen i respektive pjäs scen för scen, monologer analyseras frågor som tas upp i en pjäs.

– I "efter-delen" finns ämnen man skulle kunna diskutera efter att ha sett pjäsen. I slutet av varje bok finns också en ordlista med alla svåra ord. Där tar jag också upp böcker för

Ben Crystal. Foto: Scott Wishart

vidare läsning, filmatiseringar av respektive pjäs samt användbara webbsidor.

BEN CRYSTAL VÄNDER SIG EMOT uppfattningen om att Shakespeare skulle vara svår att förstå.

– Ja, tvärtom, Shakespeare är verkligen för gemene man, och min *Springboard Shakespeare*-serie är ett försök att visa det. Uppfattningen att Shakespeare skulle vara för en slags intelligentia, beror delvis på hur undervisningen sker i engelska skolor. Jag vill att den nya bokserien ska användas av såväl lärare och elever i skolan som av vanliga teaterbesökare. Många studiehandledningar är fulla av snårig prosa, av teman och analytiska diskussioner, sådant jag tror tar död på intresset för en pjäs. Och vem är då jag att säga nåt sådant? Ja, jag är

skådespelare, och pjäserna skrevs faktiskt för att spelas. Om man ser dem ur skådespelarens synvinkel, blir de betydligt lättare att ta till sig.

BEN CRYSTAL MENAR ATT ELEVER lär sig att se Shakespeares pjäser som litteratur.

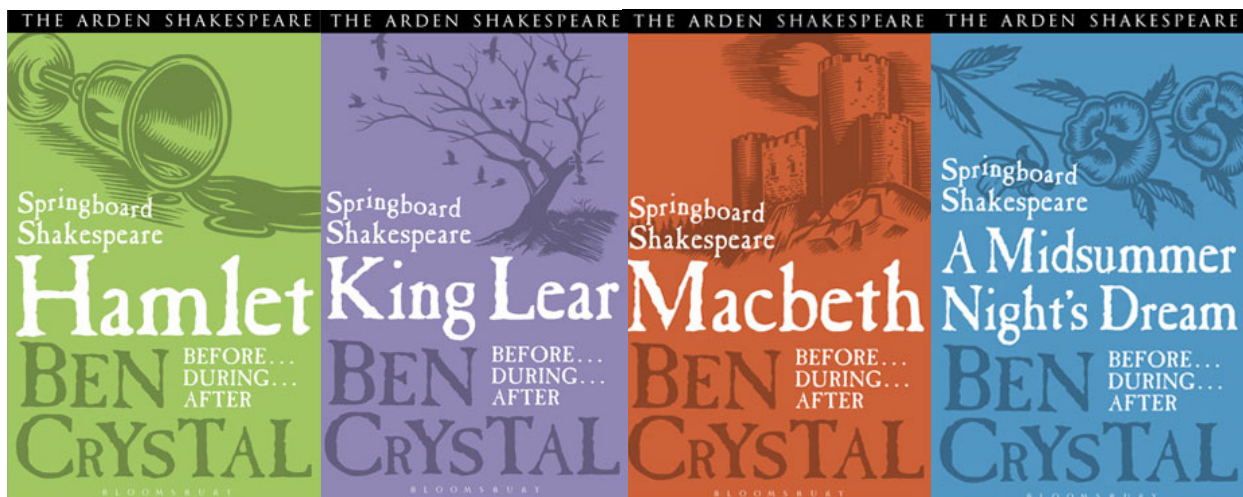
– Det är en orsak till att de plötsligt tycker att de är svåra att förstå, eftersom de då tror att det kommer att krävas av dem att de ska kunna analysera varje rad, och dessutom sedan skriva kloka uppsatser om vad de läst. Nej, om du vill förstå Shakespeare, gå och se en pjäs! Så enkelt är det! Du behöver bara sitta still, och öppna alla sinnen!

SPRINGBOARD SHAKESPEARE-SERIEN säljs i bokhandlar och på teatrar, och Ben Crystal vill att de så småningom ska ersätta de traditionella teaterprogrammen.

– Och därför ska de vara billiga. Jag vill också att de ska ersätta de dötråkiga studiehandledningar som elever tvingas läsa. I stället tror jag att de nu kan lockas av lite fräschare, mindre 'respektlöst' material.

BEN CRYSTAL MEDGER ATT HAN HAR stött på problem, blivit kritiserad för att just vara lite respektlös :

– Men jag tycker att det finns en otrolig vördnad, ett slags "Shakespeare-altare". Det är lite som det heliga berget Olympen¹, och det är högt nog! Jag behöver inte göra det

högre genom att lägga på fler stenblock. Därmed inte sagt att en litteraturkritisk vinkel behöver vara fel för skolelever, eller för vem som helst. Men som det nu är finns ingen balans. Vi borde vara mer respektlösa, och inte fullt så vördnadsfulla när det gäller Shakespeare. Man behöver inte analysera varenda rad. Både idag och på Shakespeares tid strök man friskt i manus. Visst har jag respekt för pjäserna, men om ett skämt, en rad, monolog, eller en hel scen inte fungerar? Ja, då tänker jag mig att Shakespeare sitter bredvid mig, och jag frågar honom: "Kan vi stryka det här? Det fungerar inte!" Och han svarar: "Yeah! Stryk! Gör det bästa av det! Det ska vara underhållande!"

ELEVER I ENGELSKA SKOLOR BÖRJAR läsa Shakespeare i tidiga tonåren, men ibland redan i åttaårsåldern.

– Som elev *läser* man för det mesta pjäser, och har man tur får man se en film. Ibland läser läraren de olika rollerna, ibland får man läsa olika roller, och blir informerad om att det ibland är poesi. Och man tänker: "Hur läser man poesi?" och får veta att det är jambisk pentameter. Men jag fick aldrig lära mig i skolan att Shakespeares poesi kan vara en scenanvisning, att en rollfigur kan börja prata poesi för att visa en känsla, för att tankar svämmar över. Som i *Singing in the rain*. Skälet till att Gene Kelly börjar sjunga i regnet är att han är så lycklig. Om jag vetat sådant i skolan hade det hjälpt mig att förstå ett och annat när jag läste Shakespeare.

Ben Crystal som Lucius i *Comedy of Errors* på the Globe 2006 Foto: The Globe

Ben Crystal. Foto: Scott Wishart

– Jag klagar egentligen inte på lärare, men det är lite som att be en rökare laga ens bil. Engelsklärare borde undervisa i litteratur, medan skådespelare och andra som arbetar på teatern skulle sköta dramaundervisningen. Så mycket större elevers intresse för teater skulle bli, om de vid första mötet med Shakespeare skulle få spela teater och på så sätt få en känsla av vad en pjäs handlar om. För att senare, när de är 16–18 år, kunna analysera pjäserna mer som litteratur. *Då* kan de använda olika analysmetoder, men som det nu är lär man unga elever: "Detta är stor och viktig litteratur som du *måste* uppskatta! Sittande i din skolbänk! I ett klassrum! Nu läser vi högt! Och du får *inte* lära dig hur man skulle kunna framföra det!"

BEN CRYSTAL FRÅGAR SIG VAD SOM är svårt i Hamlets kända monolog.

– Låt oss titta på det. Jag stannar när jag kommer till ett ord som en 16-åring skulle ha svårt att förstå.

**To be, or not to be: that is the question:
Whether 'tis nobler in the mind to suffer
The slings and arrows of outrageous fortune,
Or to take arms against a sea of troubles,
And by opposing end them? To die: to sleep;
No more; and by a sleep to say we end
The heart-ache and the thousand natural shocks
That flesh is heir to, 'tis a consummation
Devoutly to be wish'd.**

– Det första ordet som skulle vara svårt är "consumation". I övrigt är det inte orden som är svåra. Snarare

då vad det betyder. Vad *är* det att vara eller inte vara? Ideologiskt, filosofiskt eller vad du vill? Det är kanske lätt att förstå rent allmänt. Men vad menar Hamlet när han säger det? När man talar om sådant ska man komma ihåg att Shakespeare försökte skapa levande, fullblodiga tredimensionella varelser. För oss gäller det att gå in i deras huvuden och försöka förstå vad, varför och på vilket sätt de säger det de gör. Då är det lika lätt att förstå Shakespeare som att förstå sig själv.

I VARJE SPRINGBOARD SHAKESPEARE- bok finns en karta som visar olika platser där handlingen utspelas. Ben Crystal vill på så sätt sätta fantasin i rörelse.

– Även om Shakespeare också fanfiserade en del, kan det vara intressant att se var man befinner sig i olika scener. Man kan på så sätt få en föreställning om hur lång tid det kunde ta att förflytta sig från ett ställe till ett annat. Så har till exempel Macbeth en längre resa framför sig än man kan tro, när han ska träffa häxorna för andra gången.

Intervju: Roland Heiel

¹ Olympen eller Olympos var i grekisk mytologi ett berg som rymde de högsta gudarnas boning.

² Att vara eller icke vara, det är frågan

Är det modigast att tåla
ett vidrigt ödes hugg och pilar,
eller att ta till vapen mot ett hav av plågor
och dräpa dem beslutsamt?
Att få dö – att sova, inte mer,
och tro att sömnen gör slut på hjärtats värk,
de slag och stötar som köttet fått till arvedel-
det vore ett slut, en nåd att stilla bedja om.

MAP OF LOCATIONS IN MACBETH

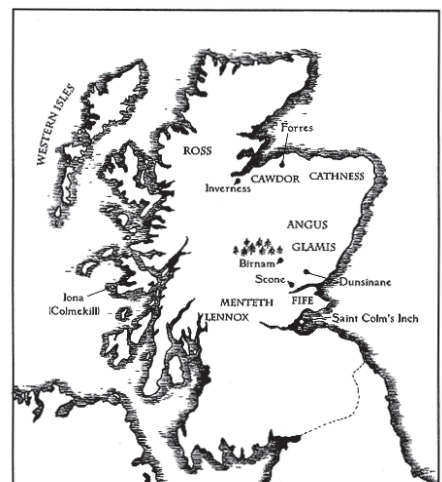

Illustration: Kate Bellamy